

Teologiset termit raamatunkäännöksissä – esimerkkitapauksena 'liha'¹

Leena Hartus

Abstrakti

Teologiset termit tuottavat haasteita raamatunkääntäjille: kuinka on mahdollista välittää alkuperäinen viesti uudelle kohdeyleisölle niin, että näiden termien merkitys säilyy. Otan esimerkkitapauksena sanan 'liha', jota käytetään erilaisissa konteksteissa Raamatussa.

'Ekvivalenssi' eli vastaavuus on tärkeä käsite käännöstieteessä. Käännösten tulisi vastata alkuperäistä tekstiä. Muodollinen eli formaalinen vastaavuus tarkoittaa, että käännöksessä kielipillinen muoto ja rakenne ovat vastaavia kuin alkuperäisessä tekstissä. Dynaamisen vastaavuuden perusajatuksena taas on, että käännöksen vaikutus omaan kohdeyleisöönsä on samanlainen kuin alkuperäisellä tekstillä oli alkuperäiseen kohdeyleisöön. Tämän teorian on kehittänyt Eugene A. Nida. Teoria ja sen myöhemmät versiot ovat olleet suosittuja raamatunkäännöstyössä.

Artikkelissani kartoitan mitä merkityksiä sana 'liha' saa heprean ja kreikan sanakirjoissa, sekä VT:n että UT:n teksteissä. Sanaa käytetään sekä konkreettisesti merkityksessä sekä abstraktissa merkityksessä. Otan esimerkiksi jakeen 1. Moos. 6:3, ja tutkin, mitä sana 'liha' tarkoittaa tässä jakeessa. Lisäksi käyn läpi, kuinka tämä esimerkkitapaus on käännetty suomen-, englannin- ja saksankielisiin käännöksissä, jotka edustavat sekä formaalista että dynaamista ekvivalenssia.

Formaaliset käännökset käyttävät jakeessa 1. Moos. 6:3 perinteistä käännösvastinetta 'liha', kun taas dynaamiset käännökset ovat tehneet ratkaisuja, jotka tuovat paremmin esiin sanan 'liha' saamat negatiiviset konnotaatiot jakeessa. Lukija saa näin paremman käsityksen siitä, mitä kirjoittaja on tarkoittanut, mutta jos käännöksessä ei mainita sanaa 'liha', on lukijan vaikeampi muodostaa käsitystä teologisesta termistä 'liha'.

¹ Tämä artikkeli perustuu osittain Helluntaiteologisessa symposiumissa 22.3.–24.3.2019 Keuruulla pitämäni esitelmiin *Helluntailaisuus ja raamatunkäännökset*.

I. JOHDANTO

On olemassa lukuisia erityyppisiä raamatunkäännöksiä, niitä on tehty eri kielillä ja niiden määrä kasvaa jatkuvasti. Käännösten määrä on laajentunut 1960-luvulta alkaen, sen jälkeen, kun Eugene A. Nida kehitti dynaamisen ekvivalenssin² teorian. Tämän jälkeen mielenkiinto Raamatun kääntämisestä kohtaan on vain kasvanut. Syitä tähän on mm. käännöstieteen ja kielitieteen kehittyminen 1950-luvulta alkaen sille tasolle, että systemaattisia käännösteorioita on voitu luoda.

Tässä artikkelissa käyn ensin läpi yleisiä piirteitä siitä, kuinka Raamatua on käännetty historiassa, jonka jälkeen kertaan lyhyesti suomalaisen Raamatun historiaa. Kolmanneksi käsittelem dynaamisen ekvivalenssi teorian pääkohtia sekä teoriaan kohdistettua kritiikkiä. Neljänneksi esittelen yhtenä esimerkkinä teologisista termeistä sanan 'liha', ja selvitän, mitä sana tarkoittaa sanakirjojen mukaan kreikaksi ja hepreaksi. Koska tätä sanaa käytetään Raamatun teksteissä hyvin erilaisissa yhteyksissä, otan yhtenä esimerkkinä jakeen 1. Moos. 6:3, jossa sana mainitaan. Ajatuksena on tutkia, mihin sana 'liha' viittaa tässä kontekstissa ja kuinka tämä jae on käännetty erityyppisissä raamatunkäännöksissä.

II. KÄÄNNÖSTIETEEN JA RAAMATUNKÄÄNNÖSTYÖN HISTORIAA

Käännöstyön historian pääpiirteitä

Kääntäminen ja tulkinta on alkanut jo historian varhaisissa vaiheissa, esimerkiksi Babylonian ja Egyptin valtakunnissa oli kääntäjiä ja tulkkeja. Cicero ja Horatius olivat ensimmäisiä kääntäjiä, joiden kuvauksia heidän käyttämistään käännösperiaatteista on säilynyt meidän päiviimme asti. Cicero on sanonut, että käännöksiä on kahdenlaisia: 1) *ut interpretes*, joka tarkoittaa ns. kirjaimellista käännöstä ja 2) *ut orator*, joka tarkoittaa, että kääntäjä valitsee sanat kohdekielestä, eikä käännä sana sanalta vaan laajempia yksiköitä.³

Ensimmäiset systemaattiset käännösteoriat kehitettiin vasta paljon myöhemmin, 1950-luvulla. Ciceron ajoista aina 1960-luvulle asti keskustelu käännösteorioista keskittyi kahteen teemään: 1) onko ylipäätään mahdollista kääntää ja 2) kun käännöksiä tehdään, kuinka se pitäisi tehdä: pitäisikö kääntää kirjaimellisesti vai vapaammin. Kysymys oli siis sama, minkä Cicero jo esitti: mikä itse asiassa on ihanteellinen käännös.⁴

Varhaisina vuosisatoina tehtiin joitain käännöksiä Raamatun teksteistä. Tunnetuin näistä on Septuaginta (LXX), joka käännettiin toisella vuosisadalla eaa. Tämä käännös osoitti, että myös

² Ekvivalenssi = vastaavuus

³ I. Vehmas-Lehto, *Kopiointia vai kommunikointia?: Johdatus käännösteoriaan* (Helsinki: Yliopistopaino, 1999) ss. 22–23, 30.

⁴ Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 22–23, 30.

pyhiä tekstejä voitiin kääntää ja käänös voidaan myös hyväksyä pyhäksi tekstiksi. Toinen kuuluisa varhainen käänös oli Hieronymuksen latinankielinen käänös, Vulgata, joka käännettiin 4. vuosisadalla jaa. On myös olemassa monia muita varhaisia raamatunkäännöksiä, mutta nämä kaksi ovat niistä tunnetuimmat.⁵

Renessanssin myötä kiinnostus heprean ja kreikan kieliin kasvoi. Tämä kiinnostus oli yhtenä syynä Martti Lutherin saksankielisen ja William Tyndalen englanninkielisen raamatunkäännöksen taustalla. Myös monille muille Euroopan kielille käännettiin Raamattu renessanssin ja uskonpuhdistuksen vaikuttamana, kuten esimerkiksi suomeksi, sillä yksi uskonpuhdistuksen perusajatuksista oli käyttää kansan omaa kieltä jumalanpalveluksissa.⁶

Raamatunkäännösten ideaali on muuttunut vuosisatojen aikana. 1800-luvulla vallalla olivat kirjaimelliset käännökset, joissa keskityttiin enemmän yksityiskohtiin ja muotoon. English Revised Version of the Bible, joka julkaistiin vuosina 1881 ja 1885 ja American Standard Version (1901) ovat hyviä esimerkkejä tästä. Nidan mukaan näiden käännösten sanat ovat kyllä englanniksi, mutta kielioppi pohjasi kreikan ja heprean rakenteisiin.⁷

1900-luvulla heräsi uusi kiinnostus Raamatun kääntämiseen, mikä johti siihen, että käänöstyö laajentui nopeasti. Tähän on vaikuttanut esimerkiksi erilaisten raamatunkäännösjärjestöjen perustaminen, näitä ovat esim. SIL International ja Wycliffe Raamatunkääntäjät. Yksi iso tekijä uusien raamatunkäännösten takana on myös käänöstieteen ja kielitieteen kehittyminen 1950-luvulta lähtien.⁸ Enemmän tai vähemmän systemaattisia käännösteorioita alettiin nimittäin kehittää tämän prosessin myötä. Käännösteoriat jaetaan yleensä kahteen ryhmään, lingvistisiin ja kommunikatiivisiin teorioihin. Lingvistiset teoriat olivat näistä ensimmäisiä. Nimensä mukaisesti niissä keskityttiin lähinnä kieleen ja lingvistiikkaan. Käänösihanne oli näiden teorioiden mukaan semanttinen ekvivalenssi lähdetekstin ja käänöksen välillä. 1960-luvulla Nida kehitti dynaamisen ekvivalenssin teorian ja tämän jälkeen on kehitetty myös muita teorioita, joita kutsutaan kommunikatiivisiksi, kuten esimerkiksi *skopos teoria*. Dynaaminen ekvivalenssi tai sen myöhemmät kehitelmät, kuten funktionaalinen ekvivalenssi, on kuitenkin edelleen vallitsevana teoriana Raamattua käännettäessä eri puolilla maailmaa.⁹

Suomalaisen raamatunkäännöstyön historiaa

Suomenkielisen Raamatun historia alkaa jo keskiajalta, sillä jotkin Raamatun osat käännettiin suomeksi jo varhaisessa vaiheessa. Näitä olivat varsinkin sellaiset tekstit, joita käytettiin liturgiassa. Tästä esimerkkinä Isä meidän -rukous.¹⁰ Uskonpuhdistuksen koittaessa Mikael

⁵ Nida, *Towards a Science of Translating: With Special Reference to Principle and Procedures Involved in Bible translating* (Leiden: E. J. Brill, 1964) s. 13.

⁶ Nida, *Towards*, ss. 14–15; Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, s. 30.

⁷ Nida, *Towards*, ss. 20–21.

⁸ Nida, *Towards*, ss. 21–22.

⁹ Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 35–36.

¹⁰ A. Huhtala, ”Raamatunsuomennokset”, H. K. Riikonen, U. Kovala, P. Kujamäki, O. Paloposki

Agricola käänsi Uuden testamentin suomeksi, joka valmistui 1548. Koko Raamattu julkaistiin suomeksi 1642, Agricolan kuoleman jälkeen.¹¹ Tämä käännös on ollut todella vaikutusvaltainen ja tärkeä. Siitä tehtiin useampia revisioita, uudistettuja versioita ja seuraava täysin uusi raamatunkäännös julkaistiin suomeksi vasta 300 vuotta myöhemmin, 1933 (VT) ja 1938 (UT).¹²

1933/38 käännöksellä on pitkä historia, sillä käännöskomitea perustettiin jo vuonna 1886. Koska käännöstyö kesti pitkään, komitean jäsenet vaihtuivat välillä, sillä osa jäsenistä menehtyi käännöstyön kestäessä ja heidät piti korvata uusilla jäsenillä. Uudelle käännökselle oli todellakin tarvetta, sillä edellinen käytössä ollut Raamattu perustui vuoden 1642 käännökseen.¹³

Tulevan 1933/38 käännöksen ensimmäinen testiversio julkaistiin 1906, joka piti sisällään evankeliumit. Kääntäjät olivat poistaneet tekstistä vanhahtavia ilmauksia ja korvasivat ne uudemmilla sanoilla. Tämä aiheutti kritiikkiä käännöstä kohtaan. Kaksi käännöksen kielentarkastajana toiminutta kirjailijaa, Juhani Aho ja Otto Manninen lausuivat, että Raamatun kielen tulisi erottua normaalista kielenkäytöstä ja olla ns. raamattukieltä.¹⁴ Tästä kritiikistä johtuen uusi traditionaalinen Uuden testamentin käännös julkaistiin 1913. Siitä oli poistettu modernimmat ilmaukset: nämä sanat oli jälleen vaihdettu takaisin vanhoihin sanamuotoihin. Tämä tarkoitti sitä, että lopullisen käännöksen kieli rakentui edellisten vuosisatojen perinteelle. Vanha testamentti julkaistiin 20 vuoden kuluttua, eli vuonna 1933, jonka jälkeen komitea muokkasi vielä Uuden testamentin käännöstä, joka julkaistiin viisi vuotta myöhemmin, vuonna 1938.¹⁵

Seuraavaa raamatunkäännöstä alettiin valmistella nopeammalla aikataululla. Vuoden 1992 Raamatun käännöskomitea perustettiin vuonna 1973 sen jälkeen, kun dynaaminen käännös Uusi testamentti nykysuomeksi (UTN) oli julkaistu. Kieli oli ehtinyt kehittyä 1970-luvulle tultaessa ja siksi edellisen version kieli oli vanhanaikaista ja oli tarvetta uudelle raamatunkäännökselle.¹⁶ Myös dynaamisen ekvivalenssin teorian kehittäminen vuosikymmentä aikaisemmin vaikutti asiaan. Tämä käännöstyö oli ekumeeninen, sillä komiteassa oli ortodoksisen kirkon samoin kuin SVKN:n edustaja. Katolisella kirkolla taas oli edustaja palauteryhmässä.¹⁷ Tämä komitea oli myös itse asiassa ensimmäinen Suomen historiassa, jonka kaikki jäsenet puhuivat äidinkielenään suomea.¹⁸

(toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia I* (Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 2007) 48–56 (48).

¹¹ Huhtala, *Raamatun suomennokset*, ss. 49–50.

¹² Huhtala, *Raamatun suomennokset*, ss. 51, 56.

¹³ M. Kela, *Jumalan kasvot suomeksi: Metaforisaatio ja erään uskonnollisen ilmauksen synty* *Studies in Humanities* 82. (Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House 2007) s. 41

¹⁴ A. F. Puukko, *Raamatun suomennokset: Vanhat suomalaiset Raamattumme ja uusi Vanhan testamentin suomennos* (WSOY: Porvoo, 1933) s. 49; Puukko, *Suomalainen Raamattumme: Mikael Agricolasta uuteen kirkkoraamattuun* (Otava: Helsinki, 1946) ss. 401, 409–410; Huhtala, *Raamatun suomennokset* s. 55.

¹⁵ Kela, *Jumalan kasvot*, ss. 38–41; Huhtala, *Raamatun suomennokset*, ss. 53–56.

¹⁶ Kela, *Jumalan kasvot*, s. 41.

¹⁷ A. Toivanen, *Sanotaan se suomeksi: Uudistuva Raamatunkäännös* (Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 1989) s. 11.

¹⁸ Kela, *Jumalan kasvot*, s. 41.

Tulevan raamatunkäännöksen tavoite määriteltiin 1975: käännöksen tulisi välittää lukijoille sama informaatio ja emotionaalinen sisältö kuin mitä alkuperäisellä tekstillä oli.¹⁹ Tämä tarcoitti sitä, että ekvivalenssi laajempien kokonaisuuksien välillä oli tärkeämpi kuin ekvivalenssi yksittäisten sanojen välillä.²⁰ Komitea sai myös palautetta United Bible Societyn (UBS) Euroopan silloiselta johtajalta, Paul Ellingworthilta, joka kommentoi komitean muistiota. Hänen mukaansa sanat, kuten 'liitto', 'sovitus' ja 'vanhurskaus' eivät ole termejä tieteellisessä mielessä ja sen tähden ne tulisi kääntää kontekstinsa mukaan eikä käännöksessä näin ollen ole tarvetta enää sanakonkordanssille.²¹

'Vanhurskaus' on kristillisen teologian kannalta tärkeä termi, mutta sanan kääntämiseen liittyy haasteita. Jukka Palola on osoittanut väitöskirjassaan, että käännöskomitealla oli ristiriitainen käytäntö sen suhteen, kuinka tämä sana tulisi kääntää. Perinteistä käännösvastinetta 'vanhurskaus' käytettiin yleensä pelastukseen liittyvissä konteksteissa. Joissain tapauksissa käännöskomitea käytti myös muita käännösvastineita, kuten 'viattomuus'. Sana 'vanhurskaus' mainitaan harvoin uskonnollisen kielenkäytön ulkopuolella, joten sen merkitys voi jäädä hämäräksi lukijalle, joka ei ole perehtynyt uskonnolliseen kieleen. Toinen haaste sanan 'vanhurskaus' kanssa on, että sillä ei suomen kielessä ole etymologista linkkiä 'oikeuteen' tai 'oikeaan', kuten monissa muissa indo-eurooppalaisissa kielissä. Sen tähden sana itsessään ei anna nykypäivän lukijoille viitteitä sen merkityksestä.²²

Vuoden 1992 Raamattu poikkeaa vanhemmasta käännöksestä paitsi teoreettisen taustansa osalta, myös kielensä osalta, sillä käännöksessä pyrittiin luontevaan suomen kieleen.²³ Käännös julkaistiin tilanteessa, jolloin Euroopassa tehtiin useita käännöksiä. 1992 käännöksellä onkin vahva asema Suomessa, mutta sitä ei pidetä ainoana ja oikeana käännöksenä, kuten aikaisempia versioita pidettiin. Tämä johtunee myös siitä, että toisin kuin nykyään, aikaisempien käännösten kohdalla ei ollut juuri muita vaihtoehtoja saatavilla.²⁴

Käännös tehtiin nuorempia sukupolvia ajatellen, jotka olisivat uusia raamatunlukijoita. Käännöstä ei siis ole suunnattu vanhemman sukupolven edustajille, joille Raamatun tekstit ovat jo tuttuja. Käännöksen tavoite on, että se olisi ymmärrettävä tavalliselle lukijalle. Komitea halusi säilyttää tekstissä joitain vanhoja sanoja ja sanontoja, mutta kokonaisuutena käännöksen kieli seuraa suomen kielen rakennetta.²⁵

¹⁹ Toivanen, *Sanotaan*, s. 26.

²⁰ Toivanen, *Sanotaan*, s. 23.

²¹ Kela, *Jumalan kasvot*, s. 46. Sanakonkordanssi = sanalla on käännöksessä aina sama käännösvastine.

²² J. Palola, *Vanhurskautta, oikeutta vai uskollisuutta: Sdq -sanue vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa* (Helsinki: Helsingin yliopisto, 2011) ss. 11–12; Palola, "Vanhurskaus-sanueen kääntäminen Vanhassa testamentissa", *Teologinen aikakauskirja* 6/2012, ss. 563–569 (565). Vrt. esim. *righteousness*, *rättfärdighet* ja *Gerechtigkeit*, joihin kaikkiin sisältyy ajatus 'oikea'.

²³ Toivanen, *Sanotaan*, ss. 13, 17, 18–19.

²⁴ Kela, *Jumalan kasvot*, s. 47.

²⁵ A. T. Nikolainen, "Mistä raamatunkäännöstyössä on kysymys?" J. Salminen ja A. Huhtala (toim.) *Kohti uutta Raamattua: Näkökulmia Raamatun kääntämiseen* (Suomen eksegeettisen seurauksen julkaisuja 43: Vammalan kirjapaino Oy: Helsinki, 1986), 176–198 (12).

III. DYNAAMISEN EKVIVALENSSIN TEORIA

Ekvivalenssin käsite

Yksi käännöstieteen peruskäsitteistä on ekvivalenssi eli vastaavuus. Riippuen käännösteoriasta, johon käännös perustuu, voi ekvivalenssi olla dynaamista, funktionaalista, semanttista tai formaalista. Ideana siis on, että käännöksen tulisi vastata alkuperäistä tekstiä vaikutuksen, funktion, semantiikan tai kieliopillisen muodon mukaan. Semanttinen ja formaalinen ekvivalenssi ovat enemmän kiinnostuneita pienemmistä yksiköistä: esimerkiksi sanojen tulisi olla vastaavia kuin lähdetekstissä. Dynaaminen ja funktionaalinen ekvivalenssi ovat kiinnostuneita laajemmista yksiköistä, kuten lähdetekstin ja kohdetekstin vastaavuudesta lauseiden ja kappaleiden tasolla.²⁶

Aluksi formaalinen ekvivalenssi oli Raamatun kääntämisen ihanne: käännöksen kieliopillinen muoto oli lähes sama kuin alkuperäisessä tekstissä. Yhtenä esimerkkinä on Isä meidän -rukous: suomeksihan rukouksen tulisi alkaa sanalla "Isämme", sillä suomalaisen kieliopin mukaan tämä olisi luontevampi ilmaus. Suomeksi vieras käänteinen sanajärjestys on ilmeisesti jääne kreikasta tai latinasta, josta ensimmäiset käännökset tehtiin. Myöhemmin semanttinen ekvivalenssi tuli suositummaksi. Käännöksen ymmärrettävyys nähtiin tärkeämpänä kuin käännöksen muoto.²⁷

Eugene A. Nida kehitti 1960-luvulla dynaamisen ekvivalenssin teorian, jonka pääajatuksena on, että käännöksen vaikutus omaan yleisönsä tulee olla samanlainen kuin alkuperäisen tekstin vaikutus oli sen alkuperäiseen yleisöön.²⁸ Formaalinen ekvivalenssi keskittyy alkutekstin muotoon ja sisältöön, kun taas dynaaminen ekvivalenssi, jota myöhemmin kutsutaan myös funktionaaliseksi ekvivalenssiksi, tähtää luonnolliseen kielenkäyttöön käännöstekstissä.²⁹

Dynaamisen ekvivalenssin teorian pääkohtia

Dynaamisen ekvivalenssin teoriolla on kolme pääideaa. Ensimmäinen perusajatus on se, että käännöksen vaikutus tulisi olla sama kuin alkuperäisellä tekstillä oli alkuperäiseen yleisönsä.³⁰ Toinen teorian perusidea on, että siinä kieltä käytetään generatiivisena

²⁶ R. Ingo, *Lähtökielestä kohdekieleen: Johdatusta käännöstieteeseen* (Juva: WSOY, 1990), ss. 96–100; Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 90–92.

²⁷ Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 29–30. Vuoden 1992 Raamatun käännöskomitean ehdotuksessa oli ilmaus "Isämme, joka olet taivaassa". Heikki Räisänen ehdottaa, että sopivampi käännös olisi: "Taivaallinen Isämme." H. Räisänen, "Kohti uutta raamatunsuomennosta" J. Salminen ja A. Huhtala (toim.) *Kohti uutta Raamattua. Näkökulmia Raamatun kääntämiseen* (Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 43: Vammalan kirjapaino Oy: Helsinki, 1986) 176–198 (192)

²⁸ Nida, *Towards*, s. 149.

²⁹ Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 27–30.

³⁰ Nida, *Towards*, s. 149.

apuvälineenä. Kielen rakenteissa on useita tasoja ja niistä syvempi taso on tärkeä kääntäjälle, jonka tehtävänä on tuottaa alkutekstistä ydinlauseita, joita sitten käytetään käännöksen perustana.³¹ Kolmas periaate on, että käännöksen tulee olla kommunikatiivinen.³²

Vaikutus

Nidan teoriassa pääajatuksena oli, että dynaamisen käännöksen tavoite on tuottaa samanlainen reaktio käännöksen oletetuissa lukijoissa kuin alkuperäinen teksti tuotti alkuperäisessä kohdeyleisössään.³³ Kun tämä tavoite saavutetaan, voidaan sanoa, että käännös on onnistunut. Lähde- ja kohdekulttuurin välillä on yleensä useita historiallisia ja kulttuurisia eroja, joten näiden kahden ryhmän reaktiot eivät voi olla identtisiä. Tämä on totta varsinkin raamatunkäännösten kohdalla, jolloin aikaväli lähdetekstin ja käännöksen välillä voi olla tuhansia vuosia.³⁴ Myös reaktioiden mittaaminen on mahdotonta. Tästä syystä Nida muokkasi dynaamista teoriaa funktionaaliseen suuntaan: käännöksen funktio tulisi olla sama kuin alkuperäisellä tekstillä. Funktionaalinen ekvivalenssi on olennaisilta osiltaan sama kuin dynaaminen teoria: käännöksen tavoite on tuottaa alkuperäinen viesti.³⁵ Koska dynaamisen käännöksen tavoitteena on saavuttaa reaktioiden samanlaisuus, ihmiset, joille käännöstä tehdään, eivät ole vain käännöstyön kohteita, vaan heillä on myös avainrooli itse käännösprosessissa, kun dynaamista tai funktionaalista käännöstä tehdään.³⁶

Kielen rakenne

Dynaamisessa teoriassa ajatuksena on, että jokaisessa kielessä on eri tasoja, pintataso sekä syvempiä tasoja. Nidan mukaan kielet eroavat toisistaan pintatasolla, mutta niillä on paljon yhteistä syvemmillä tasoilla.³⁷ Retkeilijä, joka haluaisi päästä joen toiselle puolelle, mutta joki on liian syvä ylitettäväksi, hän matkaa joen vartta, kunnes hän löytää sopivan ylityspaikan. Samalla tavalla käännös tulee Nidan mukaan tehdä syvärakenteen tasolla, jolloin kielet ovat lähimpänä toisiaan.³⁸ Kielen syvemmillä tasoilla on nimittäin mahdollista muodostaa ns. ydinlauseita tai ydinrakenteita, joiden avulla käännös tehdään.³⁹

Nida on määritellyt käännöstyön viisi askelta. Ensimmäinen askel on määrittellä jokaisen sana kieliopillisesti, millainen sana on kyseessä ja mikä sen rooli on lauseessa. Erilaisia tyyppisiä

³¹ Nida, *Towards*, s. 66.

³² Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, ss. 58–59.

³³ Nida, *Towards*, s. 149; Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, s. 56.

³⁴ E. A. Nida & C. R. Taber. *The Theory and Practice of Translation* (Leiden: E. J. Brill, 1974) s. 24; Kela, *Jumalan kasvot*, s. 51.

³⁵ Statham, "Dynamic Equivalence And Functional Equivalence: How Do They Differ?" *The Bible Translator* Vol. 54. No. 1. ss. 102–111 (111).

³⁶ J. Waard & E. A. Nida, *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating* (Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1986) s. 33.

³⁷ Nida, *Towards*, s. 66.

³⁸ Nida & Taber, *Theory* ss. 33–34; Ingo, *Lähtökielestä*, ss. 108–109.

³⁹ Nida, *Towards*, s. 66.

ovat, Nidan sanoin, objektisanat, tapahtumasanat ja linkkisanat. Nida ottaa esimerkiksi Mark. 1:4: *John preached a baptism of repentance for the forgiveness of sins*. Tässä lauseessa *John* on objektisana, *preached, baptism, repentance, forgiveness* ja *sins* ovat tapahtumasanoina. Linkkisanoina puolestaan ovat sanat *for* ja *of*.⁴⁰

Kääntäjän toinen askel on lisätä analyysiin elementtejä, jotka ovat tekstissä implisiitisesti läsnä, vaikka niitä ei olisikaan sanottu ääneen. Jakeessa Mark. 1:4 on kaksi tällaista asiaa, joita ei mainita tekstissä suoraan, mutta jotka tulisi nostaa esiin. Ensiksikin 'ihmiset', jotka ovat siis kasteen ja anteeksiantamuksen kohteena ja parannuksen tekemisen subjekteina. Toiseksi 'Jumala', joka on anteeksi antamisen subjekti. Seuraava askel on muodostaa tämän analyysin pohjalta ydinlauseita. Tässä jakeessa on viisi ydinlauseita. 1. *John preached [the message] [to the people]* 2. *John baptized [the people]* 3. *[the people] repented of [their sins]* 4. *[God] forgave [people] [their] sins* 5. *[the people] sinned*. Ydinlauseiden muotoilun jälkeen kääntäjän tulisi määrittellä, mikä on näiden lauseiden suhde toisiinsa. Viimeinen askel on analyysin perusteella yhdistää ydinlauseista ketju, jossa ydinlauseiden väliset suhteet tulevat esiin. Tekstin siirtäminen toiselle kielelle tapahtuu tämän jälkeen. Ydinlauseista muotoillaan teksti, joka on hyvää ja luontevaa kieltä kohdekielellä.⁴¹ Tästä prosessista voidaan tehdä myös seuraava kaavio:

Kaavio 1: Käännösprosessin vaiheet⁴²

Kommunikatiivisuus

Dynaamisen ekvivalenssin yksi pääajatuksista on, että käännöksen tulisi välittää tai kommunikoida alkuperäisen tekstin viesti yleisölle. Siksi sitä kutsutaan kommunikatiiviseksi. Kaikessa viestinnässä on redundanssia, eli toistoa, joka edesauttaa sitä, että tietyt signaalit ovat ennustettavissa, joten kommunikaatio on yksinkertaisempaa. Nida antaa esimerkkilauseen *C-n-y--s--m- d- t--s?* Ei ole kovinkaan vaikeaa lisätä puuttuvat kirjaimet, jotta saadaan lause *Can*

⁴⁰ Nida & Taber, *Theory*, ss. 51–52.

⁴¹ Nida & Taber, *Theory*, ss. 51–52.

⁴² Vehmas-Lehto, *Kopiointia*, s. 62.

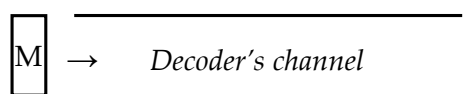
*you see me do this?*⁴³

Redundanssi myös tarkoittaa signaalin vahvistamista. Tämä on normaali osa kieliopillisia muotoja. Esimerkiksi, espanjan kielessä päätte *-a* toistetaan seuraavassa lauseessa neljä kertaa osoittamaan feminiinistä muotoa: *una persona buena y capacidada* 'hyvä ja kyvykäs ihminen'. Tämä voi tuntua turhalta toistolta, mutta sillä on tärkeä rooli kommunikaatiossa. Kommunikaatiotilanne nimittäin pitää yleensä sisällään melua, joka tarkoittaa paitsi kuuloärsyksiä, myös muita tekijöitä, jotka häiritsevät viestintää. Redundanssista johtuen ei siis ole aina tarpeen kuulla kaikkia sanan äänneitä tai tunnistaa kaikkia kirjoitetun lauseen sanoja voidakseen ymmärtää lauseen.⁴⁴

Jos viestinnässä ei ole tarpeeksi redundanssia, toistoa, siinä voi olla liikaa viestintäkuormitusta, englanniksi *communication load*. Nida käyttää tätä termiä kuvatessa vaikeutta välittää lähdetekstin sanoma käänöksessä. Tämä tarkoittaa sitä, että käänöksessä on yleensä enemmän viestintäkuormitusta kuin alkuperäisessä tekstissä, koska kääntäjä tiedostamattaan seuraa lähdetekstiä kirjaimellisesti ja siksi viestin ennustettavuudesta tulee liian alhainen. Tämä voi tehdä viestistä liian vaikean ymmärtää tavalliselle vastaanottajalle.⁴⁵

Tilanteen tulisi Nidan mukaan olla päinvastainen, sillä alkuperäisellä yleisöllä oli usein samat taustatiedot ja sama kulttuuri kuin tekstin kirjoittajalla, mutta käänöksen yleisöllä tätä tietoa ei useinkaan ole. Voidaan myös olettaa, että tekstissä käytetyt käsitteet ovat ainakin jollakin tavalla tuttuja alkuperäisille vastaanottajille, mutta käänöksen kohdalla tämä ei yleensä pidä paikkaansa. Usein ajallinen ja kulttuurinen kuilu lähdekielen ja kohdekielen välillä on niin suuri, että jos teksti käännetään kirjaimellisesti, käänöksen yleisö ei ymmärrä tekstin sanomaa.⁴⁶ Tämä pitää varsinkin paikkaansa Raamatun kääntämisen kohdalla. Siksi käänöksen tulisi, dynaamisen teorian mukaan, pitää sisällään enemmän taustatietoa kuin alkuperäinen teksti. Tämä johtaa siihen, että käänöksestä tulee pidempi kuin alkuperäisestä tekstistä.⁴⁷ Nida on havainnollistanut tätä seuraavilla kolmella kaaviolla.⁴⁸

Kaavio 2: Alkuperäinen viestintätilanne

Viesti (M) on alun perin luotu tiettyä vastaanottajaa varten, joten se sopii tämän vastaanottajan viestintäkanavaan (*decoder's channel*) (kaavio 2). Kaavioissa 3 ja 4 on kyseessä käänösteksti.

⁴³ Nida, *Towards*, ss. 127–128.

⁴⁴ Nida, *Towards*, ss. 127–128.

⁴⁵ Nida, *Towards*, ss. 129–130.

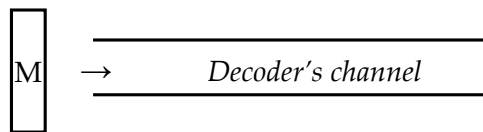
⁴⁶ Nida, *Towards*, s. 130.

⁴⁷ Nida, *Towards*, ss. 129–132.

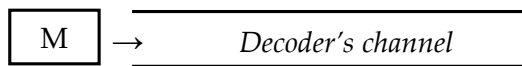
⁴⁸ Nida, *Towards*, s. 131.

Näissä molemmissa tapauksissa viestintäkanava on kapeampi kuin viestin alkuperäisellä vastaanottajalla, sillä käännöksen vastaanottajalla ei ole riittävästi taustatietoa, jotta alkuperäinen viesti olisi ymmärrettävä. Kirjaimellinen käännös (Kaavio 3) sisältää liian paljon viestintäkuormaa, joten se ei mahdu vastaanottajan viestintäkanavaan, eikä näin ollen ole täysin ymmärrettävä. Mukailtu käännös (Kaavio 4) taas on pidempi kuin kirjaimellinen käännös ja se ei sisällä liikaa viestintäkuormaa, joten se mahtuu vastaanottajan viestintäkanavaan. Tämä johtaa siihen, että mukailtu käännös on lukijalleen ymmärrettävämpi kuin kirjaimellinen käännös.⁴⁹

Kaavio 3: Kirjaimellinen käännös kohdekielelle

Kaavio 4: Mukailtu käännös kohdekielelle

Kritiikki dynaamista ekvivalenssia kohtaan

Dynaamisen ekvivalenssin teoriaa on myös kritisoitu. Yksi kritiikkiä esittäneistä on Michael Marlowe, joka on nostanut esiin useita epäkohtia, joista nostan tässä esiin kaksi. Ensinnäkin dynaaminen ekvivalenssi korostaa sitä, että Raamatun viesti tulisi olla ymmärrettävä. Marlowen mukaan Raamattua ei ollut tarkoitus ymmärtää ja lukea ilman seurakuntayhteyttä. Toiseksi dynaamisen teorian mukaan sanakonkordanssista tulisi luopua ja sanat tulisi kääntää kontekstinsa mukaan. Marlowe onkin huolissan siitä, että raamatulliset käsitteet jäävät epäselviksi, jos niitä ei käytetä systemaattisesti raamatunkäännöksessä.⁵⁰

Marlowen mukaan alun perin Raamatun tulkinta ei ollut monimutkainen prosessi, sillä varhainen kristillinen seurakunta oli juutalainen. Tästä johtuen teologiset käsitteet olivat heille jo tuttuja. Kun enemmän ja enemmän pakanoita liittyi kristittyjen joukkoon ja seurakunta kasvoi, tuli tarve opettaa niitä, jotka halusivat kääntyä kristityksi. Näin ollen Raamattua ei tutkittu ja tulkittu yhteisön ulkopuolella, vaan nimenomaan seurakunnan keskellä, jossa opetusta oli saatavilla.⁵¹

Dynaamisessa ekvivalenssissa oletuksena on, että käännöksen lukijat ovat tietämättömiä

⁴⁹ Nida, *Towards*, ss. 130–131.

⁵⁰ M. Marlowe, *Against the Theory of Dynamic Equivalence* 2012. <http://www.bible-researcher.com/dynamic-equivalence.html>.

⁵¹ Marlowe, *Against*.

raamatullisesta teologiasta, termeistä ja kielestä. Tästä johtuen käännöksen tulisi olla valmiiksi pureksittu ja tulkittu, jotta se voisi olla ymmärrettävä niille, joilla ei ole aiempaa tietoa kristillisestä uskosta. Tämä ajatus johtuu osittain Raamatun kääntämisen missionaalista roolista, eli siitä, että Raamatun tekstejä käytetään evankelioinnissa. Marlowen mukaan tämä on johdannut siihen, että monissa raamatunkäännöksissä käytetään yleistä kieltä eikä teologista terminologiaa. Yleinen kieli on kuitenkin pinnallista, eikä se aina tavoita tai vastaa alkuperäisen tekstin teologisten käsitteiden ja termien rikkautta.⁵²

Tähän voi myös esittää vastakritiikkiä. Ajatus siitä, että alkuseurakunta oli nimenomaan juutalainen ja siten heille VT:n tekstit olivat tuttuja, on tietenkin totta. Seurakunnan tilanne kuitenkin muuttui nopeasti juutalaisvaltaisesta pakanavaltaisiksi, mikä tarkoitti sitä, että väärinymmärrykset olivat todennäköisiä. Yhtenä esimerkkinä sana 'Kristus' eli 'Voideltu', joka on juutalaista alkuperää ja käännös heprean sanasta 'Messias'. Sanaa ei käytetä juuri lainkaan juutalaiskristillisten tekstien ulkopuolella. Perseus Digital Libraryn (PDL) aineistossa on vain yksi teos, jossa sana mainitaan, jos juutalaiskristilliset tekstit jätetään huomiotta.⁵³ Tämä maininta on Aiskyloksen näytelmässä *Prometheus Bound*, jossa sana esiintyy lääkeaineiden listassa. Sana ei siis viittaa ihmiseen vaan jonkinlaiseen voiteeseen.⁵⁴ Käsite 'voideltu' oli siis luultavasti hämärä pakanataustaisille kristityille ja siksi sanasta 'Kristus' tuli nopeasti Jeesuksen sukunimi tai lisänimi. Lisänimet olivat hyvin tavallisia siihen aikaan. Nimi 'Herra Jeesus Kristus' voitiin rinnastaa esimerkiksi Gaius Julius Caesariin.⁵⁵ Lisäksi, Lauri Thurén on esittänyt, että Paavalilla oli haasteita Korintin seurakunnan kanssa, joka oli pääasiassa kreikkalainen seurakunta, juuri siitä syystä, että hän oletti, että seurakuntalaiset tunsivat VT:n kirjoitukset, vaikka näin ei tosiasiallisesti ollutkaan.⁵⁶

Marlowen pääajatuksena on, että heprean ja kreikan sanoja käytetään usein useammassa kuin yhdessä merkityksessä. Sanan konteksti määrittää, missä merkityksessä tekijä kulloinkin sanaa käyttää. Nämä semanttiset kentät eivät välttämättä kohtaa eri kielissä. Marlowen mukaan dynaamisessa ekvivalenssissa ei ole otettu huomioon tämän haasteen laajuutta. Teorian mukaan ongelma ratkaistaan sillä, että eri konteksteissa käytetään eri käännösvastineita ja näin voidaan tuoda esiin teologisten termien laajuus. Tästä seurauksena on kuitenkin teologisten termien disintegraatio. Jos käännöksen lukija ei näe sanaa raamatunkäännöksessä, ei hänen

⁵² Marlowe, *Against*.

⁵³ W. Grundmann, "χρῖστος – General usage", G. W. Bromiley ja G. Friedrich (käännös ja toim.) *Theological Dictionary of the New Testament Vol. IX* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1974) ss. 493–496; Perseus Digital Library, <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/search>.

⁵⁴ Perseus Digital Library: Aeschylus: *Prometheus Bound* 472.

⁵⁵ W. Grundmann "χρῖστος – The Christ-statements of the New Testament", G. W. Bromiley ja G. Friedrich (käännös ja toim.) *Theological Dictionary of the New Testament Vol. IX* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1974) 527–580 (542).

⁵⁶ L. Thurén on esittänyt tämän ajatuksen artikkelissaan "The Corinthian Heresies Revisited – a Rhetorical Perspective to the Historical Situation", in Constantine J. Bezelos et al. (toim.) *Saint Paul and Corinth – 1950 years since the writing of the epistles to the Corinthians Vol. 2* (Athens: Psychogios Publications, 2009) ss. 777–88.

ole mahdollista oppia niiden merkityksiä.⁵⁷

IV. ESIMERKKI TEOLOGISISTA TERMEISTÄ: 'LIHA'

UT:ssa käytetty sana σάρξ toimii myös Septuagintassa (LXX) useamman heprean sanan käännösvastineena. Ensin esittelen, mitä merkityksiä sana σάρξ on saanut yleisessä kreikassa. Sen jälkeen käyn lyhyesti läpi, mitä merkityksiä tällä sanalla on VT:ssa, sekä LXX:ssa että heprealaisessa tekstissä, ja UT:ssa.

σάρξ yleisessä kreikassa

Kreikan sana σάρξ eri muodoissaan on suhteellisen yleinen antiikin kreikan teksteissä. PDL, jonka tekstit kattavat merkittävän osan antiikin kreikan teksteistä, sisältää noin 283 sanan σάρξ esiintymää kreikankielisissä teksteissä.⁵⁸ Sanan merkitysalueet on helposti jaettavissa kahteen osaan, konkreettiseen ja abstraktiin merkitykseen. Suurin osa PDL:n sisältämistä esiintymistä liittyy konkreettiseen merkitykseen. Nämä dokumentit sisältävät tekstejä mm. lääketieteen isiltä, Hippokrateelta ja Galenilta, jotka käyttävät sanaa 'liha' hyvin konkreettisesti merkityksessä. Platon taas kuvailee Timaios -dialogissaan, kuinka ihminen luotiin. Tässä dialogissa sana 'liha' on myös konkreettista materiaa. Sanan abstrakti merkitys ei ole kovin yleinen Raamatun tekstien ulkopuolella. Liddel-Scott-Jonesin sanakirjan (LSJ) mukaan esimerkiksi Epikuros ja Plutarkhos käyttävät teksteissään sanaa 'liha' abstraktissa merkityksessä.⁵⁹

LSJ:n mukaan sanan σάρξ perusmerkitys on konkreettinen 'liha'. Sana voi viitata lihaan materiaalina tai koko ruumiiseen. Sitä käytetään sekä yksikössä että monikossa. Homeros käyttää sanaa enimmäkseen monikossa. Sana voi viitata myös paitsi eläimen tai ihmisen lihaan, myös hedelmälihaan.⁶⁰

Sanalla σάρξ on kolme abstraktia merkitystä. Ensimmäinen on liha himojen ja halujen asuinpaikka ihmisessä. Tämä merkitys löytyy myös Uudesta testamentista. Toinen abstrakti merkitys on ilmaus πᾶσα σάρξ, kirjaimellisesti 'kaikki liha', jota käytetään yleisesti Uudessa testamentissa. Tämä ilmaus on käännös hepreasta, ja se onkin erittäin yleinen Vanhassa testamentissa. Kolmas abstrakti merkitys on fyysinen tai luonnollinen maailmanjärjestys, joka on

⁵⁷ Marlowe, *Against*.

⁵⁸ Perseus Digital Library. Tämä luku pitää sisällään tekstejä sellaisilta kirjoittajilta, kuten esim. Aeschylus, Pseudo Apollodorus, Apollonius Rhodius, Aristoteles, Didorus, Epictetus, Euripides, Herodotus, Homeros, Flavius Josefus, UT, Pausanias, Platon ja Sofokles. LXX ei kuulu PDL:n kokoelmiin.

⁵⁹ H. Liddell & R. Scott & H. Jones, *Greek-English Lexicon: 9. edition with a revised supplement* (Oxford: Clarendon Press, 1996) s. 1585. LSJ mainitsee Epikuroksen tekstin, *Sententiae* 18 ja Plutarkhoksen tekstin, Plu.2.107f; Perseus Digital Library.

⁶⁰ Liddell-Scott, *Greek-English Lexicon*, s. 1585.

vastakohtana hengelliselle tai yliluonnolliselle maailmanjärjestykselle.⁶¹

'Liha' Vanhassa testamentissa

Sana σάρξ on yleinen Septuagintassa (LXX) ja sitä käytetään sekä konkreettisissa että kuvaannollisissa merkityksissä. Joissain tapauksissa sanan konkreettinen merkitys on selkeä, esim. 3. Moos. 13, jossa kuvataan erilaisten ihosairauksien oireita. Sanaa käytetään myös abstraktissa merkityksessä, jolloin 'liha' viittaa himojen ja halujen asuinpaikkaan ihmisessä. Sanaa σάρξ käytetään myös erilaisissa ilmauksissa, esim. πᾶσα σάρξ 'kaikki liha' on yleinen sekä VT:ssa että UT:ssa. Ilmauksen taustalla on heprean כָּל-בְּשָׂרׁ. Lisäksi sanaa käytetään viittaamaan fyysiseen tai luonnolliseen todellisuuteen, hengellisen ja yliluonnollisen todellisuuden vastakohtana.⁶²

Sana σάρξ esiintyy 204 kertaa LXX:ssa Näistä 143:lla on vastine heprean tekstissä. Loput 61 ovat joko apokryfisissä teksteissä tai niillä ei jostain muusta syystä ole käännösvastinetta.⁶³ Masoreettisessa tekstissä (MT) taas on neljä eri sanaa, jotka on käännetty LXX:ssa sanalla σάρξ. Yksi niistä on arameaksi, kolme muuta on hepreaksi. Sana σάρκινος esiintyy neljä kertaa LXX:n tekstissä, ja sen vastine hepreassa on yleensä בְּשָׂרׁ. Tällä sanalla on 270 esiintymää MT:ssa, joista 133 on käännetty sanalla σάρξ.⁶⁴

Heprean sanakirjojen mukaan בְּשָׂרׁ voi viitata lihaan konkreettisena materiana. Tämä materia voi olla joko ihmisen tai eläimen lihaa, osa ruumista tai kokonainen ruumis.⁶⁵ Sanaa בְּשָׂרׁ käytetään myös abstraktissa merkityksessä, 1) viittaamaan sukulaisuussuhteisiin 2) viittaamaan ihmiseen, joka on erehtyväinen ja hauras, toisin kuin Jumala. Sanaa käytetään myös ilmauksessa 'kaikki liha' כָּל-בְּשָׂרׁ, joka viittaa joko kaikkiin eläviin olentoihin tai ihmiskuntaan.⁶⁶

'Liha' Uudessa testamentissa

Sanan σάρξ merkitysalueet Raamatun teksteissä eroavat hiukan siitä, mitä sanalla tarkoitetaan yleisessä kreikassa, jossa sanalla on pääasiassa konkreettinen merkitys. UT:n kirjoittajat käyttivät sitä enemmän teologisessa tai kuvaannollisessa merkityksessä. Sanalla σάρξ on UT:ssa edelleen myös konkreettinen merkitys, mutta abstrakti merkitys on yleisempi.

⁶¹ Liddell-Scott, *Greek-English Lexicon*, s. 1585.

⁶² Liddell-Scott, *Greek-English Lexicon*, s. 1585.

⁶³ E. Hatch & H. A. Redpath & T. Muraoka, *A Concordance to the Septuagint and other Greek versions of the Old Testament (Including Apocryphal Books)* (Grand Rapids, Michigan: Baker Books, 1998) ss. 1259–126.

⁶⁴ M. Liljeqvist, *Heprea-suomi, aramea-suomi: Vanhan Testamentin sanakirja*. (Saarijärvi: Aikamedia Oy, 2004) s. 79.

⁶⁵ F. Brown & S. Driver & C. Briggs, *The Brown-Driver-Briggs Hebrew and English Lexicon* (Uusintapainos Massachusetts: Hendricson Publishers Inc., 2003) s. 142.

⁶⁶ Brown & Driver & Briggs, *Hebrew and English Lexicon*, s. 142.

UT:n sanakirjojen mukaan sanalla σάρξ on UT:ssa viisi merkitysaluetta. Nämä ovat: 1) σάρξ ihmisen tai eläimen materiaalisena osana. 2) Ihmisen ruumis, ihmisen ulompi osa ja koko persoona. 3) Ihmisen luonnollinen ja inhimillinen puoli 4) Koko ihmiskunta 5) Varsinkin Paavalin kirjeissä σάρξ kuvaa teologista ymmärrystä siitä, että ihmiskunta on synnin vallan alla.⁶⁷

Sanan σάρξ merkitysalueet UT:ssa ovat osittain muotoutuneet VT:n heprean ja UT:n kreikan erojen mukaan. Hepreassa on vain yksi sana, רֶשֶׁת joka viittaa ihmisen ruumiiseen sekä lihaan materiaana, mutta kreikassa sanoja on kaksi, σάρξ ja σῶμα, joiden merkitysalueet ovat osittain samat. Sanaa σάρξ on käytetty kuvaamaan materiaalia, josta ihmisen ruumis koostuu ja σῶμα viittaa koko ruumiiseen. Näiden sanojen merkityskentät ovat kuitenkin niin lähellä toisiaan, että näyttää siltä, että ne ovat vaihdettavissa keskenään, näin esim. 1. Kor. 5:3 ja Kol. 2:1,5.⁶⁸

Johannes P. Louw ja Eugene A. Nida antavat yksityiskohtaisemman kuvauksen sanakirjassaan *Greek English Lexicon of the New Testament based on Semantic Domains*. He antavat sanalle σάρξ kuusi merkitysaluetta, jotka on kuvattu Taulukossa 1:

⁶⁷ E. Schweizer, "σάρξ", G. Kittel & G. Friedrich & G. W. Bromiley (toim. & käänös) *Theological Dictionary of the New Testament Vol. VII* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1983) 98–151 (125–126); W. Bauer, *Wörterbuch zum Neuen Testament* 6. uudistettu painos (Berlin: De Gruyter, 1988) ss. 147–149; A. Sand "σάρξ", H. Balz ja G. Schneider (toim.) D. W. Stott (käänös) *Exegetical Dictionary of the New Testament Vol. 3* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 1993) 230–233. (230–231).

⁶⁸ H. Marshall, "Living in the 'Flesh'", *Bibliotheca Sacra* 159. no 636. 387–403 (390).

Taulukko 1: Greek English Lexicon: semantic domains of σάρξ

Semantic domain	<i>Explanation or possible translation of the word</i>
Body, body parts and body products	a) the flesh of both animals and human beings b) living body, human being, person. ⁶⁹
People	a) a figurative extension of meaning of σάρξ, physical beings, people, for example John 1:14. b) a figurative extension of meaning of σάρξ, human nature, physical, for example expressions “human fathers” or “our own fathers” ⁷⁰
Kinship terms	In some verses σάρξ should be translated like γένος, for example Rom 11:14, a relatively large group of persons, regarded as being biologically related, race, ethnic group or nation. ⁷¹
Psychological faculties	Psychological aspect of human nature which contrasts with the spiritual one. This means typical human reasoning and desires in contrast with those aspects of human thought and behaviour which relate to God, and the spiritual life – human nature, human aspects, natural human. ⁷²
Nature, class, example	Human nature, physical aspect of human life, this is seen for example in Gal 4:23. ⁷³
Physiological processes and states	Physical life, for example Heb 5:7: ‘during his life’. ⁷⁴

Esimerkkitapaus: 1. Moos. 6:3

Koska sanaa ‘liha’ käytetään Raamatun teksteissä hyvin erilaisissa konteksteissa, otan esimerkiksi jakeen 1. Moos. 6:3, jossa Jumala päättää rajoittaa ihmisen elämän 120 vuoteen, sillä ihminen on ‘liha’. Käyn ensin lyhyesti läpi, millaisessa kontekstissa jae esiintyy, toiseksi, mitä tutkijat ovat ehdottaneet sanan ‘liha’ merkityksestä tässä yhteydessä ja kolmanneksi, kuinka tämä jae on käännetty erityyppisissä käännöksissä. Vertailussa ovat kolme formaalista, kaksi dynaamista ja kaksi radikaalia dynaamista käännöstä.

⁶⁹ J. P. Louw & E. A. Nida, *Greek-English Lexicon Based on Semantic Domains Vol. 1* (Cape Town: Bible Society of South Africa, 1988) ss. 98, 102.

⁷⁰ Louw & Nida, *Greek-English Lexicon*, ss. 105–106.

⁷¹ Louw & Nida, *Greek-English Lexicon*, ss. 112.

⁷² Louw & Nida, *Greek-English Lexicon*, s. 322.

⁷³ Louw & Nida, *Greek-English Lexicon*, s. 587.

⁷⁴ Louw & Nida, *Greek-English Lexicon*, s. 262.

Jae 1. Moos. 6:3 ja sen konteksti

1. Moos. 6 alkaa kuvauksella siitä, kuinka ihmiskunta moninkertaistui. Luvun ensimmäiset jakeet kertovat tarinan siitä, kuinka Jumalan pojat ottivat ihmisten tyttäriä vaimoikseen. Jakeen 6:4 mukaan näistä liitoista oli seurauksena muinaisajan jättiläisiä. Jakeessa 6:3 ihmiskunnalle julistetaan rangaistus. Tämä luku myös aloittaa kertomuksen suuresta tulvasta.⁷⁵

1. Moos. 6:1–7 näyttää, kuinka ihmiskunnan pahuus tulee aina vain pahemmaksi. Tämä pahuus on tulevan tulvan moraalinen syy. Tulvalle on esitetty kaksi syytä: 1) Jumalaapelkäävien Seetin jälkeläisten sekä jumalattomien Kainin jälkeläisten avioliitot 2) Avioliitot ”ihmisten tyttärien” ja ”Jumalan poikien” välillä. Nämä Jumalan pojat on yleensä tulkittu enkeleiksi. Ensimmäinen näistä ratkaisuista jättää huomiotta jakeissa mainitut jättiläiset, jotka ovat ihmisten ja enkelien jälkeläisiä, sekä ilmauksen ’Jumalan pojat’, jolla VT:ssa johdonmukaisesti viitataan enkeleihin.⁷⁶ Claus Westermann on esittänyt kommentaarissaan, että tällä kertomuksella on etiologinen tausta: tarinan tarkoitus on vastata kysymykseen, keitä olivat kuuluisat jättiläiset.⁷⁷ On myös esitetty, että tässä tarinassa on myös piirteitä pakanoita vastaan käytävästä polemiikista.⁷⁸

Suurin synty, ja samalla suurin syy tulvaan oli se, että Jumalan asettama järjestys rikottiin. Samanlaisesta rikkomuksesta on kyse myös syntiinlankeemuksen kohdalla (1. Moos. 3), jolloin ihmiset yrittivät ylittää jumalallisen rajan, haluten tulla Jumalan kaltaiseksi. Luvussa 1. Moos. 6 taas jumalalliset olennot ylittävät inhimillisen rajan, jonka Jumala oli myös asettanut luomiskertomuksessa, 1. Moos. 1. Näitä rajoja tulisi kaikkien kunnioittaa.⁷⁹ Ihmiset ilmeisesti olettivat, että liitto ihmisten ja Jumalan poikien välillä pidentäisi ihmisen elinikää.⁸⁰ Jos tämä oletus piti paikkansa, jumalallisen tuomion negatiivinen ja positiivinen osa tähtäsi samaan tulokseen: ihmisen elinikä on rajattu 120 vuoteen ja hänet asetetaan jälleen niiden rajojen sisäpuolelle, joita hän oli yrittänyt ylittää.⁸¹ Tätä kertomusta seuraavat luvut kuvaavat, kuinka ihmisten elinikä vähitellen lyheni, sillä niistä ilmenee, kuinka esimerkiksi patriarkat elivät huomattavasti lyhyemmän aikaa kuin Nooa ja hänen edeltäjänsä.⁸²

Ronald A. Veenker tuonut esiin, että jakeessa 1. Moos. 6:3 mainittu 120 vuotta voidaan myös tulkita toisin. On esitetty, että jae viittaa 120 vuoden armon kauteen ennen tulvaa. Tämä

⁷⁵ C. Westermann, *Genesis 1–11: A Continental Commentary* (Minneapolis, Minnesota: Augsburg Publishing House, 1984) s. 376; R. Letellier, *Creation, Sin and Reconciliation: Reading Primordial and Patriarchal Narrative in the Book of Genesis* (Cambridge Scholars Publishing, 2015) s. 110.

⁷⁶ Letellier, *Creation*, ss. 110, 114, 116.

⁷⁷ Westermann, *Genesis 1–11*, s. 368.

⁷⁸ Letellier, *Creation*, ss. 116–117.

⁷⁹ Westermann, *Genesis 1–11*, ss. 368, 376; J. Lim, *Grace in the Midst of Judgement: Grappling Genesis 1–11*, BZAW 314 (Berlin: De Gruyter, 2002) ss. 166, 668; Letellier, *Creation*, ss. 116–117.

⁸⁰ Westermann, *Genesis 1–11*, s. 376.

⁸¹ Westermann, *Genesis 1–11*, s. 376.

⁸² G. Wenham, *Genesis 1–15: Word Biblical Commentary Vol. 1* (Waco, Texas: Word books, Publisher, 1987) s. 142

tulkinta on esitetty mm. Targumeissa. Kertomus tulvasta nostaa myös esiin kysymyksen pahan ongelmasta ja siitä, kuinka vanhurskas ja armollinen Jumala voisi tuhota olentoja, jotka hän on itse tehnyt. Tarinasta käy kuitenkin ilmi, että koska hän on armollinen ja vanhurskas, ihmisiä tulee varoittaa ennen tuhoa tulevasta tuomiosta.⁸³

Sana 'liha' on tärkeä antropologinen termi VT:ssa. Se esiintyy usein ilmauksessa 'liha ja veri' jossa veri viittaa ihmisen sieluun tai elämään. Ilman Hengen jatkuvaa läsnäoloa liha tuhoutuu ja palaa tomuun.⁸⁴ Näyttääkin todennäköiseltä, että tässä kontekstissa 'liha' viittaa ihmisen kuolevaisuuteen ja siihen, että hän on riippuvainen Jumalasta. Joissain tapauksissa sana viittaa ihmisen moraaliseen heikkouteen ja erehtyväisyyteen. Tämä heikkous ja erehtyväisyys tulee vahvasti esiin myöhemmin samassa luvussa (jakeissa 6:5, 11, 12).⁸⁵

Sanan 'liha' käännökset jakeessa 1. Moos. 6:3

Sana 'liha' on käännetty eri käänöksissä eri tavoin. Seuraavassa esittelen muutaman raamatunkäännöksen jakeesta 1. Moos. 6:3. Ensimmäisessä taulukossa on tämä jae kolmen formaalisen käännökseen mukaan, joita ovat 1933/38-käännös suomeksi, King James Version (KJV) englanniksi⁸⁶ ja Luther Bibel (LB) saksaksi⁸⁷. Toisessa taulukossa on sama jae kahden dynaamisen käännökseen mukaan. Näitä ovat 1992 Raamattu suomeksi ja New International Version (NIV) englanniksi. Kolmannessa taulukossa ovat taas ns. radikaalit dynaamiset käännökset, Good News Translation (GNT) englanniksi⁸⁸ ja Gute Nachricht Bibel (GNB) saksaksi.

Sanalla 'liha' on Raamatun teksteissä useita merkityksiä, neutraaleja ja negatiivisia. Jakeessa 1. Moos. 6:3 sillä viitataan paitsi fyysiseen lihaan, myös ihmisen moraaliseen heikkouteen. Sanalla on tässä yhteydessä siis myös negatiivinen konnotaatio. Tämä tulee näkyviin myös joissain käänöksissä.

⁸³ R. Veenker, "Noah, Herald of Righteousness", *Proceedings: Eastern Great Lakes and Midwest Biblical Societies* 6. 204–218 (205).

⁸⁴ Wenham, *Genesis 1–15*, s. 142.

⁸⁵ Westermann, *Genesis 1–11*, s. 376; Wenham, *Genesis 1–15*, s. 142.

⁸⁶ KJV-käännöksestä on useampia versioita, käytän tässä artikkelissa versiota, joka julkaistiin vuonna 1796.

⁸⁷ Tässä artikkelissa olen käyttänyt vuoden 1545 käännöstä Bible Gateway verkkosivuilta: <https://www.biblegateway.com/>.

⁸⁸ Käännös tunnettiin aiemmin nimellä *Today's English Version*.

Taulukko 2: 1. Moos. 6:3 formaalisten käännösten mukaan

Jae / Käännös	1933/38 Raamattu	KJV	LB
1. Moos. 6:3	Silloin Herra sanoi: "Minun henkeni ei ole vallitseva ihmisessä iankaikkisesti, koska hän on liha. Niin olkoon hänen aikansa sata kaksikymmentä vuotta."	And the LORD said, My spirit shall not always strive with man, for that he also is flesh: yet his days shall be an hundred and twenty years.	Da sprach der HERR: Die Menschen wollen sich von meinem Geist nicht mehr strafen lassen; denn sie sind Fleisch. Ich will ihnen noch Frist geben hundertundzwanzig Jahre.

Taulukko 3: 1. Moos. 6:3 dynaamisten käännösten mukaan

Jae / Käännös	1992 Raamattu	NIV
1. Moos. 6:3	Herra sanoi: "Minä en anna elämän hengen asua ihmisessä miten kauan tahansa. Ihminen on lihaa, heikko ja katoavainen. Olkoon siis hänen elinikänsä enintään satakaksikymmentä vuotta."	Then the LORD said, "My Spirit will not contend with man forever, for he is mortal; his days will be a hundred and twenty years."

Taulukko 4: 1. Moos. 6:3 radikaalien dynaamisten käännösten mukaan

Jae / Käännös	GNT	GNB
1. Moos. 6:3	Then the Lord said, "I will not allow people to live forever; they are mortal. From now on they will live no longer than 120 years."	Der HERR aber sagte: „Ich lasse meinen Lebensgeist nicht für unbegrenzte Zeit im Menschen wohnen, denn der Mensch ist schwach und anfällig für das Böse. Ich begrenze seine Lebenszeit auf 120 Jahre.“

Tästä esimerkistä näemme, että kaikissa formaalisissa käännöksissä on käytetty sanaa 'liha', englanniksi *flesh* ja saksaksi *Fleisch*. Dynaamisista käännöksistä taas NIV käyttää sanaa *mortal*, 'kuolevainen' ja 1992 Raamattu sanaa 'liha', mutta käännöksessä on lisätty määritelmä 'heikko ja katoavainen'. GNT käyttää samaa sanaa kuin NIV, eli *mortal*. GNB taas on kääntänyt sanan kokonaisella lauseella, *Scwach und anfällig für das Böse* 'heikko ja altis pahaan'. Näin ollen dynaamiset käännökset tarjoavat lukijalle enemmän informaatiota kuin formaalisten käännösten käyttämä sana 'liha'.

Miten käännökset sitten ovat onnistuneet viestimään kirjoittajan alkuperäisen ajatuksen? Dynaamisten käännösten käännösvastineet vaihtelevat neutraalista sanasta 'kuolevainen' (NIV, GNT) korostamaan myös ihmisen moraalista heikkoutta (GNB). Molemmat näistä vaihtoehtoista ovat selkeitä, mutta ne edustavat hieman eri tulkintoja sanasta 'liha'. Formaaliset käännökset käyttävät perinteistä käännösvastinetta 'liha', joka ei tarjoa vihjeitä siitä, mitä sanalla tarkoitetaan tässä kontekstissa. Lukija voi olettaa, että sitä käytetään konkreettisessa tai abstraktissa merkityksessä, sillä sana voi tässä yhteydessä viitata kumpaan vain. Kun sanaa 'liha'

käytetään abstraktissa merkityksessä, tilanne on usein monimutkaisempi ymmärtää sekä kääntäjälle että lukijalle kuin tilanne, jossa sanaa käytetään konkreettisessa merkityksessä. Dynaamisten käännösten selkeys auttaa lukijaa ymmärtämään, mitä alkuperäinen kirjoittaja on halunnut sanoa. Lukija, joka ei ole tottunut lukemaan uskonnollisia tekstejä, voi kokea haastavina ymmärtää käännökset, jotka käyttävät perinteisiä käännösvastineita.

Sanalla **בשר** viitataan tässä yhteydessä myös ihmisen kuolevaisuuteen ja riippuvaisuuteen Jumalasta. Tämä konnotaatio on nähtävissä myös dynaamisissa käännöksissä, joissa käännösvastineina on 'kuolevainen', 'liha, joka on heikko ja kuolevainen ja 'heikko ja altis tekemään pahaa'.

V. LOPUKSI

Raamatunkäännöksiä tutkittaessa ja vertailtaessa pitää huomioida, että erityyppiset raamatunkäännökset ovat usein suunnattu eri yleisöille. Varsinkin radikaalit dynaamiset käännökset, kuten GNB ja GNT edellä, on suunnattu ihmisille, jotka eivät ole tottuneet lukemaan uskonnollisia tekstejä tai ihmisille, joilla ei ole yhteyksiä hengellisiin yhteisöihin.

Kristillisen teologian mukaan Raamatun välittämä viesti on maailman tärkein sanoma ja siitä syystä voidaan ajatella, että tekstin ymmärrettävyys on tärkeää. Tämä tuo kuitenkin mukanaan haasteen. Teologiset termit saavat usein Raamatun teksteissä useita eri merkityksiä, riippuen kontekstista. Se, että käännöksessä on luovuttu sanakonkordanssista, on saanut aikaan toisaalta sen, että kieli on ymmärrettävää ja elävää, mutta toisaalta myös sen, että teologisten termien osalta lukija ei saa kokonaiskäsitystä siitä, mitä nämä termit oikeastaan tarkoittavat. Tämä voi johtaa siihen, että Raamatun kielen rikkaus latistuu ja menetämme osan teologisesta sanastostamme.

Tässä artikkelissa olen ottanut yhdeksi esimerkiksi sanan 'liha'. Sanaa käytetään Raamatun teksteissä sekä abstraktissa että konkreettisessa merkityksessä. Ne jakeet, joissa sanaa käytetään konkreettisessa merkityksessä, on yleensä helppo kääntää eri kielille, mutta kun sanaa käytetään abstraktissa merkityksessä, ei aina ole yksinkertaista tietää, mitä kirjoittaja on halunnut sanoa. Jae 1. Moos. 6:3 on yksi harvoja sanan 'liha' esiintymiä VT:ssa, joissa sitä käytetään abstraktissa merkityksessä. Sana voi viitata myös lihaan konkreettisenä materiaana, mutta sillä on tässä yhteydessä myös kuvaannollisempi merkitys: ihminen on heikko ja altis tekemään syntiä. Edellä mainitut käännökset ovat mielestäni onnistuneet hyvin tavoittamaan sen, mitä alkuperäinen kirjoittaja on tarkoittanut.